

УДК 159.9

О.Ю. Кикіш, І.М. Періг, канд. психол. наук, доц.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ В НЕПОВНІЙ СІМ'Ї

O.Y. Kykish, I.M. Perig, Ph.D., Assoc. Prof.

FEATURES OF ADOLESCENT GENDER IDENTITY IN SINGLE-PARENT FAMILY

Гендерні дослідження – сучасна галузь знань та освіти, які набувають особливої значущості із огляду на становлення демократичного суспільства, реалізації принципу гендерної рівності жінок і чоловіків у всіх сферах сучасного життя. Фактор гендеру в освоєнні прийнятих у суспільстві нормативів поведінки чоловіків та жінок полягає в спрямуванні особистісного розвитку хлопчиків та дівчаток у бік збереження рівності в їхніх правах і можливостях, в розробці стратегії навчально-виховної роботи, яка б орієнтувала дітей на егалітарні цінності, партнерство і взаємозамінність статей у виконанні батьківських та суспільних ролей.

Також загальновизнано, що статева приналежність тісно пов'язана із гендерною ідентичністю особистості. Гендерна ідентичність передбачає статеву самоідентифікацію людини і є однією з найістотніших рольових ідентичностей. Тому вибраний для дослідження юнацький вік – це час, коли суб'єкт прагне розширити й уточнити зміст свого Я. Цей віковий період є важливим етапом становлення гендерної ідентичності, бо саме у цьому віці відбувається активне усвідомлення суті своїх ставлень до інших людей та самого себе, розширюється й уточнюється статеве самовизначення [1; 2; 3].

В юнацькому віці, як підкреслюється науковцями, відбувається становлення гендерної ідентичності, яка є внутрішнім переживанням особистістю своєї статевої приналежності, набуттям статевої ролі й уподібненням до неї, своєрідною єдністю статевого самоусвідомлення і поведінки. Юнацький вік визначає подальший розвиток особистості, орієнтацію на справжні зразки Я-чоловіка і Я-жінки в нових змінних умовах, наповнення їх егалітарними цінностями, якими передбачено формування гендерної самосвідомості та статево-рольової ідентифікації.

Юнацький вік розглядається як найбільш сенситивний для формування статево-рольової поведінки. Провідна роль у становленні позитивної статево-рольової ідентичності належить самим юнакам і дівчатам, які на основі самоаналізу і самооцінки усвідомлюють власну статеву належність і навчаються таким проявам поведінки, яка відповідає прийнятим у даному суспільстві стереотипам маскулінності і фемінності.

Основний чинник гендерної ідентичності старшокласника – відкриття власного світу, яке проявляється в формі переживання своєї індивідуальної цілісності та неповторності.

Аналіз наукової літератури формує уявлення про сучасний стан розробленості питання гендерної ідентичності в юнацькому віці. Зокрема, методологічні проблеми гендерної педагогіки і психології висвітлені в працях О. Вороніної, В. Гайденко, Г. Гарфінкеля, Е. Гоффмана, В. Кравця, Л. Штильової. Питання введення гендерної складової в освіту дітей різного віку досліджували Т. Говорун, О. Кікінежді, І. Кон, О. Ярська-Смирнова та ін. Особливості формування гендерної ідентичності старшокласників вивчали С. Вихор, Л. Ковальчук, Т. Яценко та ін. Розвиток гендерної

ідентичності в студентської молоді є предметом наукових пошуків І. Іванової, І. Мунтяна, О. Цокур.

У вітчизняній психологічній науці також розглядаються різні аспекти статі як передумови гендерної ідентичності особистості. Так, формуванню статевої свідомості та самосвідомості особистості на різних вікових етапах присвячені праці Т. Бессонової, М. Боришевського, О. Кононко, О. Сухоленої. Питання розвитку психологічної статі відображені у працях В. Авраменкової, Т. Говорун, О. Кікінежді, Т. Юферової. Міжстатеві стосунки в юнацькому віці висвітлено у роботах В. Каган, Л. Мороз. У дослідженнях Ю. Альошиної, Т. Гурлевої, та І. Романова вивчалися проблеми статево-рольової ідентичності юнаків і дівчат.

Враховуючи вплив оточення й статево-рольових стереотипів на психіку підростаючого покоління, сім'ю як одну з найбільш значущих оптимальних сфер виховання треба розглядати як важливу детермінанту розвитку статевої ідентичності юнаків і дівчат. Виконуючи певну роль у соціалізації особистості, родина має великі можливості для формування гендерної ідентичності особистості в юнацькому віці (А. Варга, Т. Говорун, В. Каган, І. Кльоцина, Л. Попова, О. Шарган та ін.).

Разом із тим, проблема розвитку гендерної ідентичності в юнацькому віці висвітлена недостатньо. Аналіз науково-психологічної літератури, стану розробленості проблеми дослідження гендерної ідентичності в юнацькому віці дали змогу виявити суттєві суперечності, що мають місце між:

- сучасними потребами суспільства в розвитку гендерної ідентичності особистості і станом міжособистісних, у тому числі внутрішньосімейних стосунків, зорієнтованих на гендерні і статево-рольові стереотипи у вихованні дітей різної статі;
- необхідністю здійснювати розвиток гендерної ідентичності в юнацькому віці і недостатньою готовністю педагогічних і психологічних працівників загальноосвітніх шкіл до його реалізації;
- усталеністю статево-рольових стереотипів в юнацькому віці і новим змістом сучасних взаємовідносин статей.

Актуальними залишаються також питання, під впливом яких чинників відбувається становлення гендерної ідентичності в юнацькому віці, гендерних проблем міжособистісних стосунків та ін. Зокрема, враховуючи, що через сімейні стосунки закладаються основи гендерних перетворень суспільства, залишається невивченим питання впливу неповної сім'ї на розвиток гендерної ідентичності в юнаків і дівчат [3].

Серед причин порушень гендерної ідентичності юнаків і дівчат з неповних сімей виділено: педагогічну й психологічну неграмотність батьків; ригідні стереотипи виховання; вплив особливостей спілкування в сім'ї на відносини батьків і дітей; особистісні проблеми й особливості батьків, які вносяться у спілкування з сином чи дочкою [2]. Визначено, що відсутність одного з батьків призводить до порушення гармонійного розвитку особистості і ускладнення механізмів гендерної ідентичності особистості. Також притаманними для юнаків і дівчат, що зростають в неповній родині, серед несприятливих характеристик стають: постійне відчуття себе нещасливими, невпевненість у майбутньому, підвищена роздратованість. Такий хронічний стрес може призводити до кризових станів, що мають прояв у відчутті безвихіддя, апатії та ін.

Література

1. Бендас Т. В. Гендерная психология : учеб. пособ. / Т. В. Бендас. – СПб. : Питер, 2008. – 431 с.
2. Городнова Н. Гендерний розвиток особистості / Н. М. Городнова. – К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с.
3. Кікінежді О.М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості : монографія / О.М. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 400 с.